

2.

Småländske bonadsmålare.

De småländska bonaderna synas till stor del hafva utgått från tvänne bondsläkter i Sunnerbo härad — den ena bosatt i Vrå och den andra i Annerstads socken — hvilka under flere släktled försett allmogen i västra och södra Småland med julbonader till de gamla ryggåsstugorna.

Stamfadern för bägge släkterna hette Per Persson och var bonde i Vrå, där han egde Lusshult. Han uppgifves hafva börjat måla bonader 1759 för att skaffa sig något att lefva af under då rådande nödår. Försöket måtte hafva lyckats väl, ty han fortsatte med att måla, så länge han lefde, och då han 1826 dog, voro de flesta af hans 28 barnabarn invigda i farfaderns konst.

Den siste målaren af denna släkt är antagligen Sven Nilsson i Betlehem i Vrå socken. Han är född 1804. Då antecknaren af dessa rader 1885 besökte honom för att få några bidrag till den småländska allmogemålningens historia, hade gubben, som han uttryckte sig, bestält om sitt hus och skänkte därför sin *målebok* till Nordiska museet. Bonaderna voro ej »gängsna» längre, och konsten att måla dem glömd; kunde boken gömmas som ett minne af Smålands siste *bonatamålare*, hade gubben Sven ingen ting däremot. Kommande släkter kunde kanske en gång ha »ro» af att se henne och läsa de ämnen, öfver hvilka han målade sina bilder. Så lydde ungefär hans testamente. Ifrågavarande målebok i kvartformat är handskrifven eller rättare präntad och innehåller i sitt nuvarande skick 126 bibelspråk och citat

ur den heliga historien samt ett par profana ämnen, hvilka tjänat som vägledning för målaren, då bonaderna gjordes.

Rörande sättet att måla meddelade han dess utom följande upplysningar.

Sedan duken eller papperet, hvarpå målningen skulle utföras, utspänts på en vägg, och bottenfärgen påstrukits, uppdrogos konturerna till bilderna med en spetsig blybit eller på senare tider, då blyertspennans bruk blef allmänt, med en sådan. Därpå följde färgläggningen med lim- eller oljefärger. Dessa hemtades i staden (Halmstad) och bestodo af »blåfärg», »fernebock», mönja, »adrikamente» (en gul färg) och bensvärta eller sot. Det senare togs omedelbart ur skorstenspipan, ett sätt att skaffa färg, som var »nimmt» och därjämte icke kostade några penningar.

I allmänhet funnos inga bonader på lager. De tingades af dem, som behöfde sådana, och utfördes antingen hemma hos målaren eller hos beställaren. Priset var jämförelsevis högt. De stora gafvelbonaderna på väf betalades, då man själf släpte till väfven, med ända till 30 daler eller i vårt mynt 5 kr. En helårs piga vid den ifrågasvarande tiden, 1820- och 1830- talen, hade knapt mera i penningelön.

Bilderna voro i de allra flesta fall af religiöst innehåll. Undantagsvis förekomma dock framställningar ur bondens eget lif, sagofigurer och sinnebilder; till de båda senare höra Holger Danske och Burman, Tjuren på glasbärget och Lyckohjulet.

Utom de nu nämnda målarsläkterna funnos här och hvar enstaka målare, som höllo de i västra Småland säkerligen gamla målartraditionerna vid lif. En sådan var Anders Eriksson, klockare i Ås socken i Västbo härad. Han var född 1774 och dog på 1840-talet i Drafö inom sistnämnda socken. Enligt en sägen hade han till en början varit soldat med namnet Dryg, men trött på den myekna »påkolja», som fordomdags hörde till knektens extra förplägning, slog han sig på att »sjunga ut lik»¹ och taga upp bordsalmer vid böndernas gillen, med den påföljd, att han slutligen blef deras klockare.

¹ Innan ett lik fördes från sorghuset till kyrkogården, skulle en lekman, ofta en gammal knekt, hålla utfärdstal och sjunga en salm öfver det samma. Detta kallades att sjunga ut liket, och talaren fick namnet *rekastaprest*.

När han började sitt målaryrke, känna vi ej, men det var nog ganska tidigt, ty de älsta af hans till vår tid bevarade målningar förskrifva sig från början af 1800-talet och visa en rätt stor färdighet.

Tilläggas bör, att han vanligen signerade sina arbeten med begynnelsebokstäfverna af sitt namn samt »Pinzitt Anno» o. s. v., hvilket eljest mera sällan förekommer på småländska bonader.

PER GUSTAF VISTRAND.

